

Morometii

de Marin Preda

Introducere Romanul contemporan reuneste tendințe diverse, datorate fie tradiției literare, fie tendințelor artistice noi. Prin „*Morometii*”, carte fundamentală a prozei noastre, Marin Preda continuă tradiția romanului românesc de inspirație rurală (Slavici, Rebreanu, Sadoveanu) și, în același timp, se distanțează de aceasta propunând o viziune nouă, modernă, asupra universului existential rustic și asupra țăranului român.

Opera lui Preda, unitară sub raportul temelor și al motivelor, constituie o nouă vârstă a romanului românesc. Ca formulă estetică, proza sa se încadrează în **realismul postbelic (neorealism)** și ilustrează, cu o mare putere de sugestie nașterea unei obiectivități moderne.

Moromeții evidențiază un fenomen de continuitate cu romanul realist interbelic, orizontul investigat rămânând același- lumea satului, psihologia țăranului, dar metodele de abordare sunt altele, tehnicile narative se înnoiesc, naratorul își schimbă parțial atributele, temele câștigă în complexitate, iar personajele sunt greu de redus la o simplă tipologie realistă din cauza profunzimii lor sufletești.

Romanul este alcatuit din două volume, publicate la 12 ani distanță, primul volum aparând în 1955, într-o perioadă nefastă pentru literatura română pe care însuși Preda o numise „obsedantul deceniu”, în timp ce volumul al doilea apare în 1967.

Tema Romanul abordează o temă fundamentală a scrisului lui Marin Preda și anume **raportul omului cu timpul și istoria**, concretizată aici în **surprinderea destrămării civilizației tradiționale țărănești**. Alte teme aduse în dezbatere reprezintă și ele leitmotive ale scrierilor lui Preda: tema familiei, a paternității, tema vieții, a iubirii, a morții, a libertății, a constrângerii.

Romanul „*Moromeții*” poate fi considerat și un roman replică, deoarece intră într-un dialog peste timp cu opere consacrate literaturii române, precum „*Ion*” al lui Liviu Rebreanu, descoperind complicațiile sufletului țărănesc, firea contemplativă, bucuriile și libertățile spiritului rural care nu mai e devorat de instinctul posesiunii pământului.

Titlul Titlul romanului subliniază intenția romancierului de a urmări destinul unei familii, elementul definitoriu al lumii țărănești, reprezentativ pentru o colectivitate, ale cărei temelii sunt grav amenințate de un timp viclean ce ascunde sub aparența răbdării, capcana istoriei – tema familiei fiind așezată astfel în centrul scrierii.

Perspectivă narativă Romanul realist „*Moromeții*” își dovedește modernitatea chiar și prin renunțarea parțială la omnisciență, deoarece perspectiva naratorului obiectiv care povestește întâmplările la persoana a III-a, se completează cu aceea a personajelor reflector (Ilie Moromete-volumul I, Niculae –volumul al II-lea), dar și cu aceea a personajelor informator - martori ai unor evenimente pe care le relatează ulterior celorlalti, așa cum este, de exemplu, al lui Parizianu, care povestește despre vizita lui Ilie Moromete la băieți la București. (efectul unei asemenea formule narative fiind acela de limitare a omniscienței realismului clasic)

Timp și spațiu Drama lumii moromețiene se desfășoară într-un spațiu familiar scriitorului, satul Siliștea Gumești din Câmpia Dunării. Prezent și în alte romane ale sale precum „*Marele singuratic*” sau „*Delirul*”, acest sat devine un adevărat topos, punct de reper al romanelor lui Preda, simbol al libertății morale a unei lumi.

Timpul este prezent cu o dublă simbolistică încă din **incipit**: „*In Câmpia Dunării cu cativa ani inaintea celui de-al Doilea Razboi Mondial se pare ca timpul avea cu oamenii nesfarsita rabdare; viata se scurgea aici fara conflicte mari*”

Personificarea realizată prin locutiunea „*avea rabdare*” da timpului sugestia unei prezente personalizate, dar asocierea cu verbul „se pare” avertizează că imaginea timpului răbdător este doar o iluzie pentru că viața care se desfășoară la nesfârșit într-un tipar existential ancestral (vechi de secole) este amenințată acum de cealaltă

fata a timpului. Astfel dacă prim-planul este dominat de timpul interior, al contemplării, al bucuriilor spiritului, al plăcerii vorbei, în plan secund se însinuează timpul istoric agresiv, imprevizibil – timpul tăierii salcâmului, al complotului baietilor împotriva autorității tatălui, dar și timpul intensificării exercitiilor premilitare în satul românesc ce nu pot anticipa nimic bun.

Finalul sugerează un timp al târziului și al crizei: „ *Trei ani mai târziu izbucnea cel de-al Doilea Război Mondial. Timpul nu mai avea răbdare...* ”.

Finalul surprinde și imaginea unui Moromete schimbat de acum : „ *Nu mai fu vazut stand ceasuri întregi pe prispa sau la drum pe stănoagă (...)* ”, deoarece a înțeles că timpul pe care îl crezuse răbdător și lumea pe care o crezuse prietena și plină de daruri ascunsesera, de fapt, o capcană. Capul de lut al lui Moromete de pe polița din fierăria lui Iocan rămâne ca un semn al trecutului, al bucuriei pierdute de a trăi pentru că lumea lui Moromete nu-și mai găsește locul în această realitate schimbată radical.

Motivul timpului răbdător și al timpului nerăbdător dau circularitate primului volum închizând parca pentru totdeauna o epocă din viața satului românesc.

Compoziție Compoziția primului volum este ordonată și ea pe axa fundamentală a timpului care modifică ritmul evenimentelor pe măsură ce devine tot mai nerăbdător.

Astfel, volumul I este structurat în 3 mari părți alcătuite din 29, 18 și respectiv 28 de capitole. Partea I prelungeste neobișnuit o durată relativ mică: de sâmbătă seara când Moromeții se întorc de la câmp până duminică seara când Polina fuge cu Birică și conține o serie de scene ce ilustrează monografic existența rurală: cina, tăierea salcâmului, întâlnirea din poiana lui Iocan. Partea a doua se delurează pe parcursul a două săptămâni începând cu plecarea lui Achim cu oile la București, în timp ce ultima parte surprinde 2 mari episoade epice: secerisul și conflictul lui Ilie Moromete cu fiii săi mai mari.

În volumul al doilea, cu o compoziție mai complicată, ritmul narativ se schimbă – cele 5 părți sunt alcătuite aici dintr-un număr inegal de capitole și printr-o tehnică rezumativă este surprinsă viața rurală sub semnul prefăcerilor socialiste, adică dezordinea unei lumi aflate în declin.

Structură Din punct de vedere structural, romanul se desfășoară pe câteva planuri care se întrepătrund și se motivează reciproc. Astfel planul narativ principal este cel al destinului familiei, având în centru imaginea Moromeților, în timp ce planul secund surprinde destinul individual (urmărind în primul volum pe Ilie Moromete pentru că în al doilea să se focalizeze asupra lui Nicolae). Cel de-al treilea plan vizează destinul comunității țărănești, aici, viața satului fiind surprinsă prin alte destine, conturate în câteva episoade epice semnificative precum povestea de iubire dintre Polina și Birică sau destinul lui Țugurlan, ori povestea dramatică a lui Boțoghină.

Subiect - pe scurt + scene

În ansamblul epic al romanului se detașează câteva scene cu funcții simbolice. O asemenea **scenă cheie** este cea a **cinei de sâmbătă seara** din tinda casei Moromeților, unde este surprinsă întreaga familie adunată în jurul mesei joase, rotunde, dominate de statura tatălui așezat pe pragul odăii.

Scena pare de fapt un ceremonial atemporal, care va dăinui cât satul românesc. Și totuși semnele destrămării unor vechi rânduiri care anunță moznind conflictele există de pe acum: cei trei fii mai mari stăteau spre ușă, ca și cum ar fi gata în orice clipă să se ridice și să plece, în vreme ce, în partea opusă, la vatră se află Tita, Ilinca și Nicolae adunați în preajma mamei. Autoritatea tatălui reușește încă să-i țină pe toți uniți, dar lucrurile se vor schimba, pentru că, spre finalul volumului I, la ultima masă înainte de fuga feciorilor mai mari se așază doar tatăl, în vreme ce copiii își mănâncă bucata de pâine trântiți prin colțurile tindei.

O altă **scenă semnificativă** pentru viziunea despre lume a autorului, cu valoare simbolică și premonitoare, poate fi considerată **cea a tăierii salcâmului**. Moromete decide să taie copacul pentru a-l vinde lui Tudor Bălosu. În universul rural din Silistea-Gumești, salcâmul are valoarea unui axis mundi, „ *toată lumea cunoștea acest salcâm* ”, căci era martorul tăcut al tuturor întâmplărilor Căderea acestui copac sacru, al lumii

țărănești are loc într-o dimineață de duminică, în sunet de clopot și de bocet, marcând începutul declinului familiei Moromete și, odată cu ea, prăbușirea acestei lumi rânduite după reguli străvechi. După căderea salcâmului, urmează o tăcere de sfârșit de lume, căci lipsită de simbolul verticalității ei, chiar lumea pare mai mică și mai urâtă.

Caracterizarea personajului

La Preda, arta construirii personajelor este remarcabilă, eroii intrând în scenă cu o gestică, o mimică, un fel de a vorbi puternic individualizat.

Ilie Moromete, personajul conștiință al romanului, este unul singular în proza românească de inspirație rurală. El reprezintă „țăranul filozof” cu o inteligență ascuțită și o dorință impresionantă de a contempla și de a înțelege lumea în care trăiește, pe care o vede de pe stănoaga podiștii sale.

Avându-l drept model chiar pe tatăl scriitorului, Tudor Călărășu, Moromete este un personaj realist creat și dintr-o atitudine polemică față de eroul lui Rebreanu, Ion deoarece, din această perspectivă, el devine reprezentativ pentru condiția țăranului român.

Complexitatea personajului este pusă în evidență prin situațiile existențiale în care este surprins, prin modelul comportamental pe care îl ilustrează, prin modul de a vorbi și de a gândi sau prin multiplele reflecții în conștiința celorlalți.

Natura complexă a personajului este reliefată mai ales prin contrastul dintre exterior și interior, căci Moromete stăpânește pe deplin arta disimulării ca formă de apărare, fapt pentru care lumea îl consideră „sucit”.

Un episod semnificativ în acest sens îl constituie „comedia” pe care o joacă în fața agenților fiscali care-i stricaseră plăcerea discuției de duminică.

Ascunzându-și mereu adevăratele gânduri și convingeri, eroul își apără de fapt libertatea interioară, căci pentru el bucuriile vieții nu sunt de ordin material, ci spiritual, el nu este un spirit activ, ci contemplativ, căruia îi place să-și analizeze faptele în singurătate.

Moromete este, în același timp, un personaj aflat mereu în dialog cu sine și cu lumea, este sfătos și îi place să discute, are prieteni, e abonat la ziar, fiind cel care în poiana fierăriei lui Iocan comentează și interpretează evenimentele, fapt ce-o deranjează adesea pe Catrina care se revoltă: „*Lovi-o-ar moartea de vorbă, de care nu te mai sature, Ilie...*”

Deși are un spirit de observație remarcabil și e un personaj lucid, eroul se autoiluzionează că timpul are răbdare, că își poate păstra familia unită, că băieții vor continua să trăiască din munca pământului. Nu va reuși să-i țină uniți însă nici cu vorba blândă, nici cu măsura drastică a bătăii cu parul și în final, rănit, înșelat și trădat, Moromete se va schimba, bucuria vorbei fiind înlocuită cu întrebările ce nu capătă răspuns.

Există în roman o serie de portrete ale personajului realizate în mod direct ce surprind efectele pe care istoria le are asupra individului. La începutul capitolului al X-lea al primului volum, Moromete este prezentat direct de către narator: „*Era cu 10 ani mai mare decât Catrina(...) și avea acea vârstă între tinerețe și bătrânețe când numai nenorociri sau bucurii mari mai pot schimba firea unui om.*”

Finalul volumului I surprinde tot prin caracterizare directă transformarea personajului, părăsit acum de fiii cei mari: „*dar cu toată aparenta sa nepăsare, Moromete nu mai fu văzut stând ceasuri întregi pe prispă sau la drum pe stănoagă.*”

Personaj exponențial al cărui destin exprimă moartea unei lumi, după cum afirma Nicolae Manolescu, Ilie Moromete, cel din urmă țăran are, de fapt, concepția tradițională față de pământ și de familie, neacceptând până în ultima clipă ideea că rostul său în lume a fost greșit și că țăranul trebuie să dispară.

În ciuda constrângerilor istoriei care a năvălit dureros peste locuri și oameni, Moromete are până în final orgoliul libertății spirituale, fapt ce reiese din discuția purtată pe patul morții cu doctorul: „*Domnule, (...) eu totdeauna am dus o viață independentă.*”

Relația cu Niculae.

Caracterizarea personajului Ilie Moromete reiese și din relația cu celelalte personaje, dar, mai ales, din relația cu fiul său cel mic, Niculae.

Pe parcursul celor două volume ale romanului statutul lui Niculae se schimbă. Astfel în primul volum acesta este un copil dornic să învețe carte ca să-și modifice existența, reușind pentru un timp, atâta vreme cât tatăl este de acord să-l lase la școală și să-i plătească taxele. În acest sens o scenă semnificativă pentru relația complexă dintre tată și fiu este cea a **serbării școlare** când, în ciuda rezultatelor bune de la școală, nimeni nu-l apreciază. Tatăl manifestă mai mult compătimire decât admirație față de fiul bolnav de friguri la serbarea școlară.

Între Ilie și Niculae nu există propriu-zis o relație conflictuală, dar se dezvoltă un conflict din cauza schimbărilor istorice, căci tatăl trăiește în orizontul unei lumi tradiționale, iar Niculae în vârtoarea schimbărilor în care încearcă să se integreze. Între cei doi există, însă, o diferență fundamentală a modului de percepe lumea, în ciuda faptului că amândoi au firi reflexive..

O întâmplare semnificativă care anticipează într-o oarecare măsură ruptura de mai târziu dintre tată și fiu este aceea din volumul I când Ilie călătorește la munte ca să vândă cereale, iar la întoarcere povesteste niste fapte extraordinare. Când mai târziu îl va însoți pe tatăl său într-o călătorie asemănătoare, Niculae va fi dezamăgit pentru că întâmplările sunt banale, oamenii nu au farmec, iar munteanca tânără care îl tulburase pe tatăl său nu avea nimic deosebit față de femeile din Silistea-Gumești.

Astfel este pus încă o dată în evidență ciudatul dar al lui Moromete de a vedea lucruri care celorlalti le scăpau, dar pe care Niculae nu-l moștenise.

În finalul volumului al II-lea pe parcursul căruia tatăl și fiul au fost permanent în confruntare, împăcarea celor doi are loc în visul fiului, în al cărui suflet Ilie Moromete, simbolul unei civilizații care piere, va trăi permanent.

Arta narativă evidențiază vocația epică realistă a autorului. Astfel, în ansamblul romanului, nici un detaliu nu este întâmplător, fiecare având o funcție precisă și o semnificație simbolică. Împletirea narațiunii cu analiza, cu portretul, cu descrierea, cu discursul scenic (dialog, monolog) însoțit de adevărate „notații regizorale” reprezintă elemente de modernitate ale stilului lui Marin Preda..

Valorificând exprimarea populară, vorbirea țărănească stilizată, dar și expresia intelectuală, neologică, Preda, reușește într-o formulă proprie să dea impresia de fapt, de viață autentic, construind prin romanul **Moromeții** o adevărată epopee a satului tradițional ce-și trăiește lăuntric drama propriei dispariții

Astfel, romanul Moromeții se încadrează în tematica rurală ilustrată în literatura interbelică de romanele lui Sadoveanu și ale lui Rebreanu aducând în prim-plan condiția țaranului aflat la confluența dintre două epoci istorice: înainte și după cel de-al Doilea Război Mondial.

Așadar că romanul lui Marin Preda surprinde dramatica iluzie că viața își poate continua cursul în tiparele tradiționale, contrazisă însă de faptul că istoria și timpul se insinuează perfid și distrug modelele existențiale, atât la nivelul vieții familiale, cât și la nivelul unei categorii sociale: taranimea